

แนวทางในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจก ของชาวจังหวัดเลย

ชมภูนาถ ชมภูพันธ์* และสรินทร์ คุ่มเขต

Approach to conservation and recovery of “Tinjok” textile wisdom of Loei Province

Chomphunat Chomphuphan* and Sarithorn Khumkhet

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย อำเภอเมือง จังหวัดเลย

Education Faculty, Loei Rajabhat University, Muang District, Loei Province

*Corresponding author. E-mail address: chomphunat@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และถ่ายทอดภูมิปัญญาคืนความรู้สู่ชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกของชาวจังหวัดเลย และ 2) หาแนวทางการอนุรักษ์ และฟื้นฟูภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกของชาวจังหวัดเลย กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ทอผ้าตีนจก ร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นเมืองในจังหวัดเลย และกลุ่มทอผ้าไทเลย บ้านก้างปลา จังหวัดเลย จำนวน 30 คน ใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์ เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ใช้แบบสัมภาษณ์ ประเด็นสนทนากลุ่ม และกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสรุปความเชิงพรรณนาต่อไป ผลการวิจัย มีดังนี้ 1) ตีนจก เป็นผ้าทอมือที่ชาวจังหวัดเลยนิยมนำไปต่อเป็นเชิงผ้าถุง เรียกว่า ตีนชั้น ใช้เป็นผ้าสไบหรือผ้าเบี่ยง แต่ละผืนจะมีลวดลายที่แตกต่างกันไป ผู้ทอผ้าตีนจกทุกคนได้รับการถ่ายทอดมาจากมารดา หรือเครือญาติใกล้ชิด ทั้งนี้ ผ้าทอตีนจกอยู่ในความต้องการของตลาด และกลุ่มทอผ้าต้องการมีส่วนร่วมให้ฟื้นฟูการทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย 2) แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย ได้แก่ จัดกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา ดังนี้ (1) กำหนดกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มทอผ้าที่เข้มแข็ง มีศักยภาพในการดำเนินงาน (2) กำหนดรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ ต้องมีกระบวนการที่ดำเนินอย่างต่อเนื่อง (3) เจ้าของภูมิปัญญา ต้องเป็นบุคคลในชุมชนเป้าหมาย มีความสามารถ ได้รับการยอมรับจากสมาชิกกลุ่ม (4) ผู้รับการถ่ายทอด ต้องเป็นผู้สนใจ มีความตั้งใจจริง (5) สถานที่ถ่ายทอด ได้แก่ บริเวณกลุ่มทอผ้า และบ้านพักของผู้เข้าอบรม (6) ระยะเวลาถ่ายทอด แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ อบรมเชิงปฏิบัติการ และติดตามผล (7) วิธีการถ่ายทอดความรู้ เป็นลักษณะการอบรมเชิงปฏิบัติ แต่บรรยากาศการถ่ายทอดเป็นไปอย่างไม่เป็นทางการ และ (8) การประเมินผลการถ่ายทอดภูมิปัญญา

คำสำคัญ: ภูมิปัญญา ผ้าตีนจก จังหวัดเลย

Abstract

This research was a qualitative research implemented with action participatory research and transferred the wisdom back to the community. The research aimed 1) to study the “Tinjok” textile wisdom of Loei people, and 2) to find an approach for the conservation and recovery of “Tinjok” textile wisdom in Loei Province. The target group consisted of 30 “Tinjok” weavers, local product shops in Loei, and the group of Tai Loei textile weaver in Ban Klang Pla. The research method used the study analysis of document, related researches, interview, focus group, and participatory action research process. The qualitative data was analyzed with contextual analysis. The findings were as followings; 1) “Tinjok” was a handmade textile that Loei people like to attach it to Sarong which called “Tin Sin” or used as the sash. Each piece has different styled stripes. All “Tinjok” weavers were transferred the wisdom from their mothers or closed relatives. The “Tinjok” Textile was in demand of the market and the Tinjok weaver groups would like to participate in the recovery activity of Tinjok in Loei Province, 2) the approach for the conservation and recovery of Tinjok weaving in Loei Province included in the wisdom transferring process as (1) the specification of the target group which included the strong weaving groups that has the potential to do the process, (2) the specification of the pattern in transferring the knowledge which could be performed continuously, (3) the wisdom owner must be the community members that has the ability respected by the group members, (4) the learners who got the knowledge transformation must be the interested and intended people, (5) the place for the transferring knowledge were the weaving group area and the houses of the participants, (6) the duration of transferring was divided into 2 parts; the workshop and the follow up

process, (7) the methods for the knowledge transformation was the workshop but informal, and (8) the assessment of the wisdom transformation was performed.

Keywords: Wisdom, Tinjok textile, Loei Province

บทนำ

ผ้าทอมือ มีการผลิตหรือทอขึ้นใช้กันมาแต่โบราณ โดยตั้งแต่สมัยสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และรัตนโกสินทร์ ทั้งนี้ เชื่อว่า ผ้าทอของไทยนั้นมีการทอขึ้นในกลุ่มชนชั้นต่างๆ มาแต่โบราณ (ลำดวน-นวลเสงี่ยม สุขพันธ์, 2532, น. 36-40) ปัจจุบันนี้การทอผ้ายังคงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นยังคงรักษาลวดลาย และเอกลักษณ์ดั้งเดิมไว้ ลวดลาย และสีสันทันที่ปรากฏอยู่บนผืนผ้า นั้น เป็นกรรมวิธีที่แสดงถึงความละเอียดอ่อนและความคิดสร้างสรรค์ของช่างทอ ด้วยเทคนิคการมัดย้อม การใช้เส้นด้ายพุ่งและเส้นยืนให้มีสีแตกต่างกัน และการถักทอสอดสานเส้นด้ายต่างสี ทำให้เกิดลวดลายต่างกันให้ปรากฏบนผืนผ้า (จำไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2535, น. 62-70)

จังหวัดเลยเป็นชุมชนหนึ่งที่มีภูมิปัญญา และวัฒนธรรมการทอผ้าพื้นเมืองมาเป็นเวลานาน มีลวดลาย และเอกลักษณ์เฉพาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผ้าตีนจก ซึ่งช่างทอส่วนใหญ่จะประดิษฐ์คิดค้นลวดลาย และสอดใส่สีสันทันของผ้าให้มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ผ้าตีนจก เป็นผ้าทอมือชนิดหนึ่งของชาวจังหวัดเลยที่ทอขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปต่อเป็นเชิงผ้าถุง ทำให้ผ้าถุงหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ชิ้น มีความสวยงามแสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้สวมใส่นอกจากนี้ ชาวจังหวัดเลยยังมีการนำผ้าที่ใช้วิธีการจกนี้ห่มเป็นสไบ ใช้พาดบ่าเป็นผ้าเบี่ยง เพื่อความสวยงามได้อีกทางหนึ่ง และใช้เป็นการแต่งกายชุดประจำถิ่นของจังหวัดเลยด้วย

ช่างทอผ้าตีนจกชาวจังหวัดเลยในอดีต เป็นช่างทอผ้าที่มีพรสวรรค์ และความสามารถสูงเห็นได้จากลวดลายบนผืนผ้าตีนจกที่ตกทอดมาถึงปัจจุบันซึ่งมีลวดลายสีสันทันที่สวยงาม มีการนำลายพื้นฐานต่างๆ มาประสมกันอย่างกลมกลืน แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าไม่ได้มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ช่างทอที่มีฝีมือ มีความชำนาญได้เสียชีวิต หรือย้ายถิ่นฐาน ส่วนชาวบ้านที่ยังทอผ้าอยู่

ก็ทำเป็นบางขั้นตอน ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลง ทำให้ค่านิยมในการแต่งกายด้วยผ้าพื้นเมืองปรับเปลี่ยนไปด้วย ในอนาคตถ้าไม่มีการอนุรักษ์จะทำให้ลายผ้าจกในจังหวัดเลยที่แท้จริงสูญหายไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจก ของชาวจังหวัดเลย
2. เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์ และฟื้นฟูภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกของชาวจังหวัดเลย

วิธีดำเนินการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย

1) ผู้นำและสมาชิกกลุ่มทอผ้า ผู้ทอผ้าตีนจก และร้านจำหน่ายผ้าทอพื้นเมืองในจังหวัดเลย จำนวน 30 คน ได้มาจากการเลือกกลุ่มแบบเจาะจง โดยเลือกกลุ่มทอผ้าที่มีการทอผ้าตีนจกหรือเคยมีผู้ทอผ้าตีนจก และกลุ่มที่มีร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองในจังหวัดเลย

2) กลุ่มทอผ้าไทเลยบ้านก้างปลา ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมือง จังหวัดเลย เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเป็นกลุ่มที่มีความต้องการในการร่วมอนุรักษ์ และฟื้นฟูการทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบสัมภาษณ์เจาะลึก ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรคการทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย

2) ประเด็นสนทนากลุ่ม แบ่งเป็น การสนทนากลุ่มเพื่อสรุปข้อมูลขั้นต้น และการสนทนากลุ่มเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟู การทอผ้าตีนจก

ในจังหวัดเลย และเพื่อประเมินผลการถ่ายทอด
ภูมิปัญญา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่ง
ออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจก
ของชาวจังหวัดเลย

1) ศึกษาบริบทและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้
ข้อมูลพื้นฐานของการทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย

2) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และอุปสรรค
ของการทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย โดยสัมภาษณ์กลุ่ม
ตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้นำกลุ่มทอผ้า สมาชิกกลุ่ม
ทอผ้า ผู้ทอผ้าตีนจก และร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอ
พื้นเมืองในจังหวัดเลย

3) จัดสนทนากลุ่มแกนนำกลุ่มทอผ้า เพื่อ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสรุปข้อมูล

4) ประชุมนักวิจัยเพื่อสรุปข้อมูลเบื้องต้น

ระยะที่ 2 การหาแนวทางการอนุรักษ์ และฟื้นฟู
ภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกของชาวจังหวัดเลย

1) ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
โดยการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม เพื่อหาแนวทาง
ในการอนุรักษ์และฟื้นฟู การทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย

2) ถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจก โดย
วิเคราะห์หาแนวทางในการอนุรักษ์ และฟื้นฟู การทอผ้า
ตีนจกในจังหวัดเลยร่วมกับชุมชน จากนั้นจัดให้มีการ
กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาตามกระบวนการที่ได้
ซึ่งได้แก่ การจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการ รวมระยะเวลา
การถ่ายทอดประมาณ 2 เดือน

3) ประเมินผลการถ่ายทอด โดยสนทนากลุ่ม
ผู้ถ่ายทอด และผู้รับการถ่ายทอดเพื่อประเมินผล
ต่อไป

4) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยการเรียบเรียงข้อมูล
เชิงคุณภาพ

5) สรุปผลการวิจัย/นำเสนอผู้เกี่ยวข้อง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยนำข้อมูล
ที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และ
การสนทนากลุ่มใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อการสรุปความ
เชิงพรรณนาต่อไป

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกของชาว จังหวัดเลย

จังหวัดเลย มีการทอผ้าฝ้ายมาแต่โบราณ มีภูมิปัญญา
ด้านการทอผ้าพื้นเมืองซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะที่สวยงาม
สมาชิกครอบครัวที่เป็นผู้หญิงได้รับการสั่งสอนว่า
ต้องสามารถทอผ้าได้ โดยจุดประสงค์หลักเพื่อใช้
ในครัวเรือน และใช้ในชีวิตประจำวัน ต่อมาทางราชการ
ส่งเสริมให้เปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากบริโภค
ในครัวเรือนเป็นหลักเป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นอาชีพ
มีการรวมกลุ่มการผลิตผ้าทอพื้นเมือง การพัฒนารูปแบบ
กระบวนการทอผ้า และออกแบบสร้างสรรค์ลวดลายผ้า
โดยยังคงยึดกรรมวิธีการผลิตและรักษาลวดลายที่เป็น
เอกลักษณ์ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น

ผ้าตีนจก เป็นผ้าทอมือชนิดหนึ่งของชาวจังหวัดเลย
ที่ชาวบ้านแทบทุกหลังคาเรือนในจังหวัดเลย มีเก็บไว้
จนถึงปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปต่อเป็นเชิงผ้าถุง
ที่เรียกว่า ตีนซิ่น และใช้เป็นผ้าสไบ และผ้าเปี่ยง ซึ่ง
แต่ละผืนจะมีลวดลายที่แตกต่างกันออกไป แต่ล้วนเป็น
ลวดลายพื้นเมืองโบราณและเป็นเอกลักษณ์ของเมืองเลย
โดยผ้าเหล่านี้คนในครอบครัวเป็นผู้ทอเองทั้งหมด และ
ได้รับมรดกต่อกันมาจากรุ่นแม่ รุ่นยาย โดยบางคนได้รับ
การสอนให้ทอผ้าตีนจกมาตั้งแต่สมัยยังเป็นเด็ก หรือ
บางคนเคยดูแม่หรือยายทอ อย่างไรก็ตาม การถ่ายทอด
อาศัยความจำจากการปฏิบัติ ไม่ได้จดบันทึกไว้เป็น
ลายลักษณ์อักษร และการเรียกชื่อลายผ้าต่างๆ เป็น
การบอกต่อกันมา

รูปที่ 1 ชินตีนจกจังหวัดเลย 1

รูปที่ 2 ชินตีนจกจังหวัดเลย 2

ปัจจุบัน ผลิตภัณฑ์ผ้าทอตีนจกที่จำหน่ายในจังหวัดเลยมีน้อยมาก เนื่องจากผู้ทอผ้าส่วนใหญ่นิยมทอผ้าพื้น หรือผ้าลายเอกลักษณ์ 2-3 ลายเฉพาะ เพราะสามารถผลิตได้รวดเร็ว ผู้บริโภคนิยม ขายได้ง่าย แต่เมื่อมีความต้องการของตลาด ดังนั้น ร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์และกลุ่มทอผ้าที่มีหน้าร้านของตนเองจึงต้องสั่งซื้อมาจากที่อื่น สำหรับผู้ทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย พบว่า ผู้ทอผ้าทุกคนได้รับการถ่ายทอดการทอผ้ามาจากมารดา หรือเครือญาติใกล้ชิด ส่วนใหญ่ทอผ้าเป็นอาชีพเสริม ส่วนสาเหตุที่ยังคงทอผ้าตีนจก เพราะมีอุปกรณ์ สามารถทำได้ ราคาดี มีผู้มารับซื้อที่บ้าน และต้องการสานต่อภูมิปัญญาที่สืบทอดมา

จากการศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย พบว่า ปัญหาและอุปสรรคแบ่งออกได้ 2 ประเด็น คือ 1) ด้านกระบวนการทอผ้าตีนจก โดยผู้ทอผ้าส่วนใหญ่คิดว่า การทอผ้าตีนจกทำได้ยาก ต้องมีอุปกรณ์เฉพาะ รวมทั้งการทอตีนจกใช้เวลานาน 2) ด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญา โดยผู้ทอผ้าซึ่งต้องการทอผ้าตีนจกไม่ทราบแหล่งการเรียนรู้หรือบุคคลที่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ นอกจากนี้ กลุ่มผู้ผลิตผ้าทอพื้นเมืองที่มีแนวคิดในการพัฒนาสมาชิกในกลุ่มได้เรียนรู้การผลิตผ้าตีนจก ยังขาดแคลนงบประมาณ และไม่มีหน่วยงานสนับสนุนในการดำเนินการ

2. ผลการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ และฟื้นฟูภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกของจังหวัดเลย

2.1 แนวทางแก้ปัญหาการทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย

จากการวิเคราะห์สภาพปัญหา และอุปสรรคการทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย พบว่า มี 2 ด้าน คือ ด้านกระบวนการทอผ้าตีนจก และด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญา ผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาดังนี้

1) แนวทางแก้ปัญหาด้านกระบวนการทอผ้าตีนจก

1.1 กลุ่มทอผ้าหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดหา หรือสนับสนุนวัสดุ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้าตีนจก

1.2 กลุ่มทอผ้าหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการชี้แจง ประชาสัมพันธ์ และสนับสนุนให้มีการทอผ้าตีนจก โดยชี้ให้เห็นถึงค่าตอบแทนในการผลิต และแหล่งรับซื้อที่แน่นอน

1.3 กลุ่มทอผ้าหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดให้มีโครงการอบรมเพื่อให้ผู้ทอผ้าสามารถฝึกฝน สร้างทักษะปฏิบัติ เพื่อสืบทอดการทอผ้าตีนจก

2) แนวทางแก้ปัญหาด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญา

2.1 ขอความร่วมมือเจ้าของภูมิปัญญาในการถ่ายทอดกรรมวิธี ขั้นตอนการทอผ้าตีนจก

2.2 สนับสนุนงบประมาณ หรือจัดโครงการถ่ายทอดกรรมวิธี ขั้นตอนการทอผ้าตีนจก

2.3 ประชาสัมพันธ์ให้ผู้ที่ต้องการเรียนรู้ เข้าร่วมการฝึกปฏิบัติ

2.2 แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย

จัดให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) กำหนดกลุ่มเป้าหมาย ต้องเป็นกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองที่มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพเพียงพอในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ผู้นำกลุ่มมีความเป็นผู้นำสูง มีตลาดผู้บริโภครองรับผลิตภัณฑ์ หรือมีร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์เป็นของตนเอง และที่สำคัญ มีความต้องการในการร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูการทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย

2) กำหนดรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ โดยรูปแบบการดำเนินการต้องมีกระบวนการที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องหลายขั้นตอน ได้แก่ การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความตระหนักในการร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูการทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย ชี้แจงให้เห็นถึงกระบวนการผลิต ค่าตอบแทน และตลาดรองรับ เพื่อสร้างแรงจูงใจ ขอความร่วมมือเจ้าของภูมิปัญญาในการถ่ายทอดรับสมัครผู้เข้าร่วมการฝึกปฏิบัติ จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการ จัดหาหรือสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้าตีนจก และติดตามผลการถ่ายทอดความรู้

3) เจ้าของภูมิปัญญาในการถ่ายทอดความรู้ ต้องยินดีถ่ายทอดความรู้ เป็นกำลังสำคัญในการสืบสาน อนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิม และเป็นบุคคลในชุมชนเป้าหมาย มีความสามารถ และได้รับการยอมรับจากสมาชิกกลุ่มทอผ้า

4) ผู้รับการถ่ายทอดความรู้ ผู้เข้าร่วมการฝึกปฏิบัติต้องเป็นผู้ที่สนใจศึกษาสิ่งใหม่อย่างแท้จริง เป็นสมาชิกกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองเป้าหมาย หรือต้องเป็นผู้สนใจ ตั้งใจจริงที่จะทำ และมีความอดทน ใส่ใจสิ่งที่ตนเองต้องการศึกษา

5) สถานที่ถ่ายทอดความรู้ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ พื้นที่บริเวณกลุ่มทอผ้าพื้นเมือง และบ้านพักอาศัยของผู้เข้าร่วม

6) ระยะเวลาถ่ายทอดความรู้ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การอบรมเชิงปฏิบัติการ ณ กลุ่มทอผ้าพื้นเมือง ใช้เวลา 1 สัปดาห์ และ การติดตามผลการปฏิบัติ หลังการอบรมสองสัปดาห์ ใช้เวลาประมาณ 1 เดือน

7) วิธีการถ่ายทอดความรู้ เป็นไปในลักษณะการอบรมเชิงปฏิบัติการ แต่บรรยากาศการ

ถ่ายทอดความรู้เป็นไปอย่างไม่เป็นทางการ อยู่ในลักษณะช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างผู้ถ่ายทอดความรู้ และผู้รับการถ่ายทอดความรู้

8) การประเมินผลการถ่ายทอดภูมิปัญญา แบ่งเป็น 3 แบบ คือ ประเมินจากการสังเกตวิธีการปฏิบัติขณะดำเนินการกรรมวิธีตามขั้นตอนต่าง ๆ ประเมินติดตามผลการปฏิบัติ โดยดูจากความก้าวหน้าของชิ้นงาน และประเมินผลจากคุณภาพของผลงาน

2.3 ผลการถ่ายทอดภูมิปัญญาตามแนวทางการอนุรักษ์ และฟื้นฟูภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจก

ตามแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย ที่จัดให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย ตามกระบวนการที่ได้จากการวิเคราะห์ร่วมกัน มีรายละเอียด ดังนี้

1) กำหนดกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มทอผ้าไทเลยบ้านก้างปลา ตำบลชัยพฤกษ์ จังหวัดเลย ซึ่งเป็นกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองที่มีศักยภาพในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ประธานกลุ่มมีความเป็นผู้นำสูง มีร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์เป็นของตนเอง ซึ่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าตีนจกตามความต้องการของผู้บริโภค และที่สำคัญมีความต้องการในการร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูการทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย

2) กำหนดรูปแบบการถ่ายทอดความรู้
2.1 ประชาสัมพันธ์สมาชิกกลุ่มทอผ้าทั้งหมด เพื่อสร้างความตระหนักในการร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูการทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย

2.2 ประชุมชี้แจงสมาชิกกลุ่มทอผ้าให้เห็นถึงกระบวนการผลิต ค่าตอบแทน และตลาดรองรับ เพื่อสร้างแรงจูงใจ

2.3 ตกลงร่วมกันระหว่างแกนนำกลุ่มในการเลือกเจ้าของภูมิปัญญาซึ่งเป็นบุคคลในชุมชนที่ยินดีถ่ายทอดความรู้

2.4 รับสมัครผู้เข้าร่วมการฝึกปฏิบัติ ทั้งสมาชิกในกลุ่มทอผ้า และคนในชุมชน

2.5 จัดกระบวนการถ่ายทอด ได้แก่
- วันที่ 3 ถึง 9 มิถุนายน 2556 จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการ

- วันที่ 24 มิถุนายน ถึง 21 กรกฎาคม 2556 การติดตามผล

2.6 จัดหาหรือสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์
ที่ใช้ในการทอผ้าตีนจก

2.7 วางแผนติดตามผลการถ่ายทอด
ความรู้

3) เจ้าของภูมิปัญญาในการถ่ายทอด
ความรู้ มีจำนวน 2 ท่าน ได้แก่

3.1 นางฉลัด เสาวนนท์

3.2 นางงาม พุทธิมาตย์

รูปที่ 3 เจ้าของภูมิปัญญาในการถ่ายทอดความรู้

4) ผู้รับการถ่ายทอดความรู้ ได้แก่ สมาชิก
ในกลุ่มทอผ้าไทยเลยบ้านก้างปลา และผู้ที่สนใจทั่วไป ซึ่งม
ีความสนใจจะฝึกปฏิบัติ และตั้งใจที่จะทำให้เกิดเป็น
ชิ้นงานเพื่อจำหน่ายต่อไป โดยกำหนดเป็นกลุ่มย่อย เพื่อ
สะดวกในการฝึกปฏิบัติ รวมทั้งสิ้น 15 คน

5) สถานที่ถ่ายทอดความรู้ ได้แก่ พื้นที่
บริเวณกลุ่มทอผ้าไทยเลยบ้านก้างปลา และบ้านพักอาศัย
ของผู้เข้าร่วมอบรมที่มีที่ทอผ้าอยู่แล้ว ทั้งนี้ สมาชิกผู้เข
้ารับการอบรมมีบ้านพักอยู่ในเขตตำบลชัยพฤกษ์ทุกคน

รูปที่ 4 กระสวยและไม้ค้ำหมีสอดลาย

6) ระยะเวลาถ่ายทอดความรู้

6.1 วันที่ 3-9 มิถุนายน 2556 จัด
การอบรมเชิงปฏิบัติการโดยกำหนดให้มีการอบรม
เต็มวัน จำนวน 2 วัน (เวลา 08.00-16.00 น.) และ
อบรมเฉพาะช่วงเย็นของทุกวัน จำนวน 5 วัน (เวลา
16.00-18.00 น.)

6.2 วันที่ 24 มิถุนายน ถึง 21
กรกฎาคม 2556 กระบวนการติดตามผลการฝึกปฏิบัติ
ณ บ้านพักของผู้เข้าร่วมโครงการ

7) วิธีการถ่ายทอดความรู้ วิธีการถ่ายทอด
ความรู้เป็นไปในลักษณะการอบรมเชิงปฏิบัติการ แต่
บรรยากาศการถ่ายทอดความรู้เป็นไปอย่างไม่เป็น
ทางการ อยู่ในลักษณะช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่าง
ผู้ถ่ายทอดความรู้และผู้รับการถ่ายทอดความรู้ โดยมีการ
ดำเนินการ ดังนี้

7.1 วิทยากรเจ้าของภูมิปัญญาบรรยาย
ถึงขั้นตอนของกระบวนการทอผ้าตีนจก แนะนำเทคนิค
วิธีการ และการเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่มีคุณภาพ
อุปกรณ์ที่เป็นข้อแตกต่างจากการทอผ้าปกติ ซึ่งได้แก่
ฟืม ซึ่งจะมีขนาดเฉพาะ ไม้ยกที่มีเพิ่มเติม แนะนำลาย
ที่สามารถใช้ทอผ้าตีนจก และระยะเวลาที่ใช้ในการผลิต
ซึ่งจะขึ้นอยู่กับลวดลายที่เลือกผลิต สำหรับวัสดุ อุปกรณ์
ร่วมจะใช้ของส่วนกลาง เช่น ที่ หลักคั่น หลา สำหรับ
อุปกรณ์แยก เช่น กระสวย ไม้ค้ำหมีสอดลาย ให้นำของ
ตนเองมาจากบ้าน ส่วนวัสดุอื่น เช่น ฟืม ไม้ขัดเก็บลาย
ไม้ยก ด้าย ดิ้น กลุ่มทอผ้าบ้านกลางปลาได้จัดหาและ
มอบให้ผู้เข้าร่วมอบรมทุกคนใช้ต่อไป

รูปที่ 5 ฟืม

รูปที่ 6 ไม้ขัดเก็บลาย

รูปที่ 7 ไม้ยก

7.2 สาธิตและให้ปฏิบัติตาม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) วิธีการถ่ายทอดความรู้จะสอนให้เรียนรู้งานทีละอย่างตามขั้นตอน ในลักษณะการสอนแบบรายบุคคล และแบบกลุ่มเล็ก ขึ้นอยู่กับขั้นตอนและกรรมวิธี

2) สาธิตการนับจำนวนรูฟืมที่ใช้ ซึ่งมีขนาดเล็กกว่าปกติ และให้นับฟืมของตนเอง

3) สาธิตการปั่นด้าย ปั่นหลอดขึ้นเครื่อง โดยใช้ด้ายทางยืนยาวประมาณ 22 เมตร และด้ายทางพุ่งขึ้นอยู่กับกระสวยแต่ควรยาวอย่างน้อย 20 เมตร

4) การคันเครื่อง การเดินหรือคันเส้นด้ายยืน เพื่อกำหนดความยาวเส้นด้ายที่ใช้ จากนั้นจึงให้แต่ละคนปฏิบัติของตนเอง

5) การสับหูก ใช้วิธีการสาธิตโดยการแห่รูฟืมและสับต่อเส้น ตามจำนวนรูฟืมที่มัดไว้ จากนั้นแบ่งกลุ่มให้ช่วยกันปฏิบัติกับวัสดุของตนเองและเพื่อน

6) ให้ผู้เข้ารับการถ่ายทอดเลือกลายที่จะใช้ในการทอก่อนขั้นตอนก่อนการเก็บเขา (ตะกอก)

7) สอนเป็นรายบุคคลถึงขั้นตอนการเก็บเขา เพื่อให้ได้ลายต่าง ๆ ซึ่งจำนวนไม้มักจะแตกต่างกันไปตามความยากง่ายของลายที่เลือก

8) เมื่อผู้เข้ารับการถ่ายทอดลงมือปฏิบัติแล้ว วิทยากรทั้ง 2 ท่านจะช่วยกันเดินดูเพื่อชี้แนะเพิ่มเติมตลอดระยะเวลาการฝึกปฏิบัติ

9) เมื่อผู้เข้าอบรมคนใดเริ่มทอได้ด้วยตนเอง วิทยากรจะให้นำวัสดุอุปกรณ์ออกจากที่ของส่วนกลาง นำไปติดตั้งที่บ้านของตนเองเพื่อปฏิบัติต่อไป

7.3 การติดตามผลการปฏิบัติ สมาชิกผู้เข้ารับการอบรมดำเนินการทอผ้าต่อที่บ้านพักของตนเอง โดยเจ้าของภูมิปัญญาและผู้นำกลุ่มทอผ้าไทเลย บ้านก้างปลา วางแผนในการติดตามผลการถ่ายทอดความรู้ร่วมกันขึ้น ระหว่างวันที่ 24 มิถุนายน 2556 ถึง 21 กรกฎาคม 2556 ณ บ้านพักของผู้เข้าร่วมโครงการ

รูปที่ 8 การนับรูฟืม

รูปที่ 9 การปั่นด้าย

รูปที่ 10 การเดินเส้นด้าย

รูปที่ 11 การสืบทอด แห่รูปพิมพ์และสืบทอดเส้น

รูปที่ 12 การเก็บเขา (ตะกั่ว)

รูปที่ 13 ผู้เข้าอบรมแนะนำเพื่อสมาชิก

รูปที่ 14 การติดตามผลการปฏิบัติ 1

รูปที่ 15 การติดตามผลการปฏิบัติ 2

8) การประเมินผลการถ่ายทอดภูมิปัญญา

8.1 การประเมินจากการสังเกตวิธีการปฏิบัติ พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีความสนใจ ตั้งใจจริงในการฝึกปฏิบัติ ทุกคนการเข้ารับการอบรมตรงตามเวลาที่นัดหมาย ตั้งใจฟังขณะมีการบรรยาย ลงมือปฏิบัติตามที่สาธิตได้อย่างคล่องแคล่ว และสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องตามขั้นตอนที่แนะนำ

8.2 การประเมินติดตามผลการปฏิบัติ พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่มีการฝึกปฏิบัติ

ต่อเนื่อง โดยใช้เวลารว่างหลังจากการทำการเกษตร ดำเนินการต่อเนื่องในทุกวันหลังการอบรม และมีบางคนสามารถสร้างชิ้นงานสำเร็จได้จำนวนมาก อย่างไรก็ตาม ผู้เข้าอบรมส่วนหนึ่งต้องหยุดพักการฝึกปฏิบัติ เนื่องจากมีภารกิจต้องทำการเกษตร ร่างกายอ่อนเพลีย ต้องการพักผ่อนเพื่อทำงานในวันรุ่งขึ้น

8.3 การประเมินจากผลงาน พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่สามารถผลิตผ้าทอตีนจกได้อย่างสวยงาม ลวดลาย คมชัด ถูกต้อง ภาพรวมของ

ชิ้นงานอยู่ในระดับดีมาก สามารถนำไปจำหน่ายได้ แต่มีผู้เข้าร่วมโครงการบางส่วนที่ทอผ้าไม่ต่อเนื่อง และไม่ได้ดำเนินการทอผ้าติดต่อกันต่อเนื่อง เนื่องจากมีภารกิจส่วนตัว อย่างไรก็ตาม ผู้เข้าร่วมโครงการจะลงมือปฏิบัติการ

ทอผ้าติดต่อกันที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จสมบูรณ์แม้จะสิ้นสุดโครงการ เนื่องจากเห็นว่า เมื่อได้รับการถ่ายทอดแล้วต้องรักษาโอกาสที่ได้รับ และจะขอเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมอนุรักษ์การทอผ้าติดต่อกันของจังหวัดเลยต่อไป

รูปที่ 16 ผลงานระหว่างการติดตามผล 1

รูปที่ 17 ผลงานระหว่างการติดตามผล 2

รูปที่ 18 ผลงานของผู้รับการถ่ายทอด 1

รูปที่ 19 ผลงานของผู้รับการถ่ายทอด 2

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยขออภิปรายผลการวิจัยตามประเด็น ดังนี้

1. ภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจก ของชาวจังหวัดเลย

จากการศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกของชาว จังหวัดเลย ที่สืบทอดต่อกันมารุ่นต่อรุ่น ส่วนใหญ่ จะถ่ายทอดจากแม่สู่ลูก หรือในเครือญาติใกล้ชิด ต้องอาศัยความจำจากการปฏิบัติ โดยบางคนได้รับการสอน ให้ทอจกมาตั้งแต่สมัยยังเด็ก บางคนเคยดูแม่หรือ ยายทอที่บ้าน สอดคล้องกับปฐม นิคมานนท์ (2535, น. 279-281) ศึกษารูปแบบการถ่ายทอดความรู้ในชุมชน ชนบทไทย โดยเริ่มจากความชำนาญเฉพาะสมาชิกใน ครอบครัว เริ่มอาชีพนี้มาจากบรรพบุรุษและถ่ายทอด สืบต่อกันมา สมาชิกในชุมชนคลุกคลีและมีความคุ้นเคย

มาตั้งแต่เด็ก จึงเรียนรู้และได้รับการถ่ายทอดมา เหมือนกันภายใต้สภาพการดำรงชีวิตประจำวัน โดย ไม่รู้สึกว่าเป็นการเรียนรู้ การเรียนการสอน และสอดคล้องกับ งานวิจัยของกาญจนา เกียรติมนรัตน์ (2546, น. 164) ซึ่งกล่าวว่า รูปแบบการเรียนรู้ เพื่อเตรียมพร้อมการมี ครอบครัวยุคใหม่และพื้นฐานอาชีพ : แม่สอนลูก เป็นการเรียนรู้ ในอดีตที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวของครูภูมิปัญญาไทย มีการสืบทอดความรู้ต่อกันมาภายในครอบครัวจนเป็น อาชีพ หรือความชำนาญในการทอผ้าพื้นเมืองที่ทุก ครอบครัวในชุมชนทอผ้าได้เหมือนกันหมด

2. สภาพปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรคการทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย

ผู้ทอผ้าส่วนใหญ่ คิดว่า การทอตีนจกทำยาก ต้องใช้ฝีมือ ใช้เวลา จึงทอขายที่ง่าย และจำหน่ายง่าย “ตีนจกทอขาย ใช้เวลานาน ทอผ้าธรรมดาวันหนึ่งได้ประมาณ 3 เมตร ตีนจก เมตรแปดสิบ ทอเกือบสองวัน” ถึงแม้เมื่อเทียบเวลาและราคาแล้ว การทอผ้าทั้ง 2 แบบจำหน่ายได้เท่ากัน “ทอผ้าธรรมดา เมตรละ 30 ทอ 5 วัน 15 เมตร ขายได้ 450 ส่วนตีนจก ความยาวเมตรแปดสิบ ทอ 5 วันได้ 3 ผืน ก็ขายได้ 450 บาทเท่ากันนะ” ในทางกลับกัน ผู้ที่ต้องการเรียนรู้ แต่ไม่มีผู้ถ่ายทอดให้ก็มีเช่นกัน “อยากเรียน อยากทำ แต่ไม่รู้จะเรียน ไปฝึกที่ไหน” ส่งผลให้จำนวนผู้ผลิตผ้าตีนจกลดจำนวนลง อย่างไรก็ดี การที่ผ้าทอจังหวัดเลยได้รับความนิยมในกลุ่มผู้บริโภค ผ้าตีนจกจึงเป็นผลิตภัณฑ์ที่อยู่ในความต้องการ ดังที่พบว่า “เวลาขาย เราต้องขายพร้อมตีน เมืองเลยไม่มีเราที่ต้องไปรับมาจากที่อื่น” หรือ “ถ้าคนทอส่งชิ้นพร้อมตีนที่ลวดลาย สีสันเข้ากัน เราก็ให้ราคาสูงกว่าปกติอยู่แล้ว” จากผลการศึกษา พบว่า การที่ผู้ทอผ้าไม่นิยมทอตีนจก เพราะคิดว่าทอได้ยาก ใช้เวลานาน แต่ได้รับผลตอบแทนไม่ต่างกันมาก ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ผู้ขายและผู้บริโภค ยินดีที่จะจ่ายเพิ่มขึ้นหากได้รับสินค้าที่ตรงกับความต้องการ มีความประณีต สวยงาม

3. แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย

แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย ที่สมาชิกกลุ่มทอผ้า และคณะผู้วิจัยเห็นพ้องต้องกัน คือ จัดให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาตามกระบวนการที่ได้จากการวิเคราะห์ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับโครงการสร้างภาคีการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (อ้างอิงใน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านแพรก, 2556) ที่กล่าวถึงแนวทางในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยนำภูมิปัญญาที่ผ่านมามีเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบและรอบด้านไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ซึ่งกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาครั้งนี้

ให้เกียรติผู้นำชุมชน ประธานกลุ่มทอผ้า เจ้าของภูมิปัญญา รวมถึงสมาชิกกลุ่มทอผ้า ในการร่วมตัดสินใจเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ สอดคล้องกับความเห็นของสุวิไล เปรมศรีรัตน์ (2547, น. 15-24) ที่กล่าวว่า แนวทางการจัดการกิจกรรมต้องเสริมพลังให้ชุมชนเข้มแข็ง เสริมสร้างอัตลักษณ์และความเชื่อมั่นในพลังของตนเอง โดยร่วมมือกันระหว่างชุมชนและนักวิชาการ เพื่อพัฒนาขีดความสามารถ เช่น จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นตามความต้องการของชุมชน เป็นต้น

นอกจากนี้ เจ้าของภูมิปัญญาในการถ่ายทอดความรู้เป็นบุคคลในชุมชนเป้าหมาย มีความสามารถได้รับการยอมรับจากสมาชิกกลุ่มทอผ้าและผู้รับการถ่ายทอด สอดคล้องกับแนวคิดตามโครงการสร้างภาคีการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่กล่าวถึงการเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ผู้ดำเนินงานให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ มีการยกย่องประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่างๆ

รูปแบบการดำเนินการ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความตระหนักในการร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูการทอผ้าตีนจกในจังหวัดเลย สอดคล้องกับแนวคิดของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2549, น. 11-14) ซึ่งเสนอว่า การกระตุ้นให้ท้องถิ่นเห็นความสำคัญและภาคภูมิใจในศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตและประเพณีของตน จะนำมาสู่การมีจิตสำนึกและการรวมตัวของคนในท้องถิ่น สำหรับการชี้แจงให้เห็นถึงกระบวนการผลิต ค่าตอบแทน และตลาดรองรับ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการร่วมสืบสานการทอผ้าตีนจก สอดคล้องกับงานวิจัยของนุริยะห์ ตาละ (2552, บทคัดย่อ) ที่ว่า วิธีการบริหารจัดการ เป็นการใช้อย่างจริงจังด้านค่าแรงที่เป็นธรรม ค่าแรงที่ได้ทันที ความแน่นอนในรายได้ที่มีงานเข้ามาอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้สมาชิกมีความสุขในการรวมกลุ่ม และเชื่อมั่นในประธานกลุ่มเป็นอย่างดี

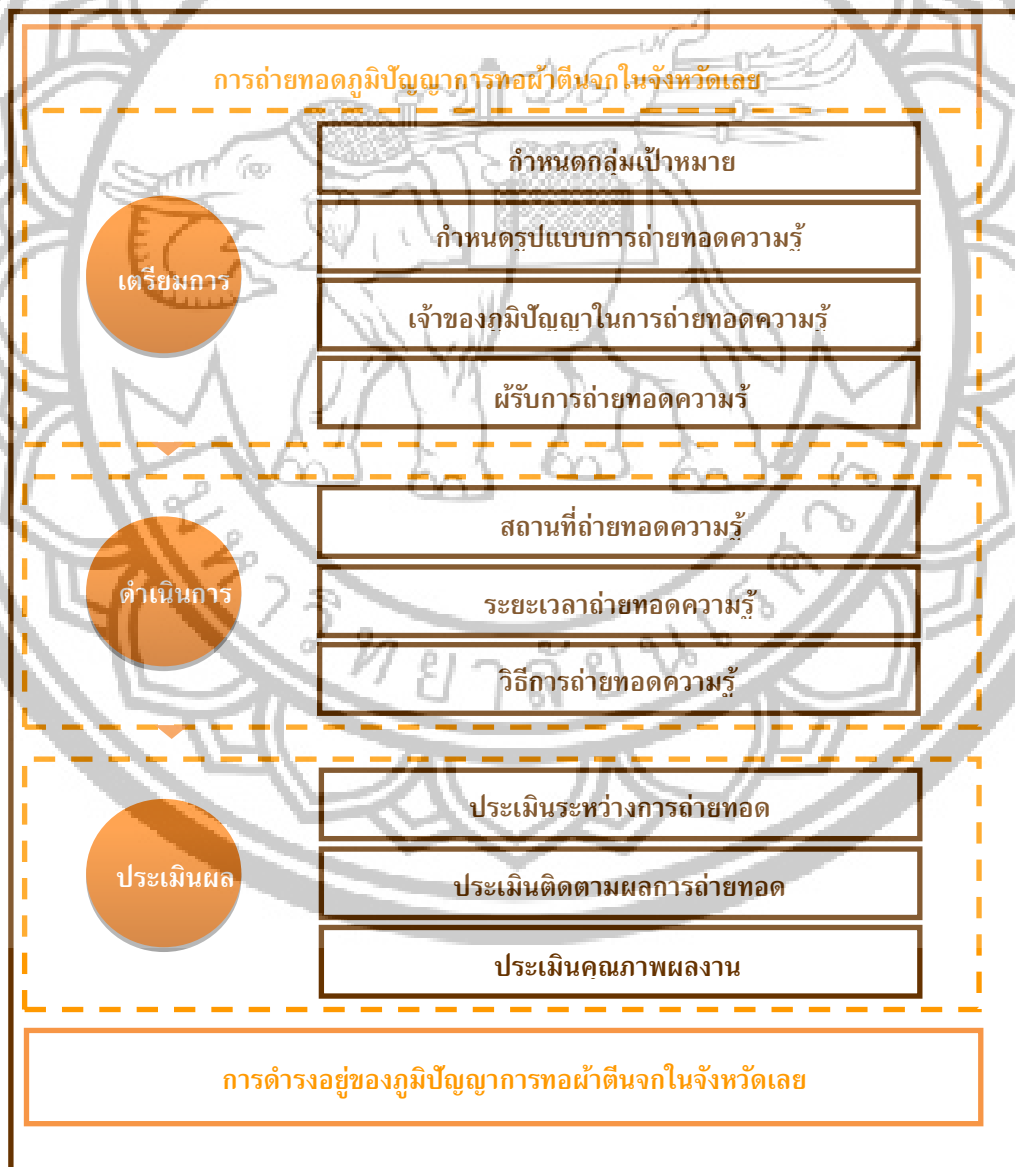
จากการประเมินผลการถ่ายทอดตามแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู ผู้เข้าร่วมโครงการมีความสนใจ ตั้งใจจริง อันเกิดจากแนวคิดและความร่วมมือกันของคนในชุมชน ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อทั้งผู้ถ่ายทอดความรู้ ซึ่งมี

ความสุขใจที่ได้มีผู้สานต่อภูมิปัญญา “กั๊ตใจ ที่มีคนเห็นคุณค่า ความรู้ที่เราจะได้ถูกส่งต่อไป ในอนาคตถ้ามีโอกาส อยากให้ลูกหลานได้เรียน ได้ฝึกในโรงเรียนด้วยก็จะดีกว่านี้” รวมถึงผู้เข้ารับการอบรมซึ่งสามารถลงมือปฏิบัติได้อย่างคล่องแคล่ว ถูกต้อง มีความพึงพอใจในรูปแบบและวิธีการอบรม “ค่อยๆ สอนทีละน้อย วันละอย่างสองอย่าง ก็ไม่เบื่อ ทำได้ ไม่ยาก” และเมื่อประเมินจากชิ้นงาน ผู้เข้าร่วมโครงการที่ทอผ้าอย่างต่อเนื่อง สามารถผลิตตีนจกได้สวยงาม ลวดลาย คมชัด ถูกต้อง ภาพรวมชิ้นงานอยู่ในระดับดีมาก สามารถนำไปจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้เพิ่ม ส่งผลต่อกลุ่มทอผ้าในการสร้างผลิตภัณฑ์ในนามกลุ่ม รวมถึงร้านจำหน่าย

ผลิตภัณฑ์ที่ต้องการรับผ้าทอตีนจกไปจำหน่ายอีกทางหนึ่ง

แนวทางการอนุรักษ์ และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถปฏิบัติได้หลากหลายแนวทาง ขึ้นอยู่กับบริบทของชุมชนเป้าหมาย การเลือกใช้การถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยการอบรมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ เกิดจากแนวคิดของท้องถิ่นคนในท้องถิ่น เพื่อท้องถิ่น และคนในท้องถิ่นร่วมกันดำเนินกิจกรรม และส่งเสริมเกื้อกูลกัน จึงเป็นแนวทางหนึ่งการอนุรักษ์ และฟื้นฟูภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกของชาวจังหวัดเลย โดยสามารถสรุปเป็นกระบวนการดำเนินงาน ดังนี้

รูปที่ 20 แนวทางการอนุรักษ์ และฟื้นฟูภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกของชาวจังหวัดเลย

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณ สภาวิจัยแห่งชาติ และสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ที่สนับสนุนงบประมาณในการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2549). *มาตรฐานการส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และจารีตประเพณีท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

กาญจนา เกียรติมนรัตน์. (2546). *ภูมิปัญญาในการทอผ้าพื้นเมืองภาคเหนือ : รูปแบบการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นุริยาห์ ตาละ. (2552). *แนวทางพัฒนาทักษะฝีมือการปักผ้าคลุมผมสตรีของกลุ่มพัฒนาผ้าคลุมปูดยุค ตำบลปูดย อำเภอมะนัง จังหวัดปัตตานี*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ปฐม นิคมานนท์. (2535). *การค้นหาคำขวัญและระบบการถ่ายทอดความรู้ในชุมชนชนบทไทย* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.

ราไพพรรณ แก้วสุริยะ. (2535). ผ้าทอพื้นบ้าน ศิลปะบนพื้นผ้า สายใยแห่งวัฒนธรรมอาเซียน. *อนุสาร อสท*, 32(9), 62-70.

ลำดวน-นวลเสงี่ยม สุขพันธ์. (2532). ผ้าทอเมืองอุบล. *ศิลปวัฒนธรรม*, 10(12), 36-40.

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านแพรง. (2556). *เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการโครงการสร้างภาคี การอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. ค้นเมื่อ 15 กันยายน 2556, จาก <http://www3.cdd.go.th/banphraek/index.php/2012-07-10-12-13-49>

สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2547). ความหลากหลายของภาษาและชาติพันธุ์ “ทรัพยากรล้ำค่าเครือข่ายที่แก้ไม่ตก”. *ภาษาและวัฒนธรรม*, 23(1), 15-24.